

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Наскрізна програма практики
для студентів спеціальності
073 «Менеджмент»
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022**

УДК 005(07.034)

НЗ1

Укладачі: В. В. Самойленко

Т. Є. Сігаєва

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту, логістики та інновацій.
Протокол № 8 від 22.12.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Наскрізна програма практики для студентів спеціальності НЗ1 073 «Менеджмент» першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. В. В. Самойленко, Т. Є. Сігаєва. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 41 с.

Подано наскрізну програму практики. Наведено структуру, зміст основних розділів, організацію підготовки та написання звітів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Логістика», «Менеджмент організацій і адміністрування», «Менеджмент інноваційної діяльності» першого (бакалаврського) рівня всіх форм навчання.

УДК 005(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2022

Вступ

Наскрізну програму практики складено відповідно до Положення про проведення практики студентів ХНЕУ ім. С. Кузнеця, що розроблено відповідно до законів України «Про вищу освіту» та «Про освіту», Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. Практика є складовою частиною процесу підготовки фахівців з менеджменту кафедрою менеджменту, логістики та інновацій до освітньо-професійних програм підготовки «Логістика», «Менеджмент організацій і адміністрування», «Менеджмент інноваційної діяльності» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент».

Програму наскрізної практичної підготовки здобувачів вищої освіти спрямовано на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час навчання, набуття і вдосконалення практичних навичок та умінь. Практика студентів передбачає безперервність і послідовність її проведення. Кожен вид практики належить до комплексу навчальних дисциплін, що викладаються відповідно до навчального плану першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Програма практичної підготовки дозволяє здобувачам вищої освіти отримати чітке уявлення про те, що їм доведеться виконувати під час практики, як виконати індивідуальне завдання, яку допомогу вони можуть отримати від керівників практики від університету та підприємства (організації, установи), а також від працівників підприємства, з якими вони будуть зустрічатися під час практики. Здобувачі вищої освіти отримають необхідний обсяг практичних знань і умінь відповідно до складених робочих програм практик.

Програми практик складено на підставі: положення про організацію практики студентів у ХНЕУ ім. С. Кузнеця; наказу Міністерства освіти і науки України; методичних рекомендацій зі складання програми практики студентів закладів вищої освіти України. Програми практик відповідають навчальному та робочому планам зі спеціальності, освітньо-кваліфікаційній характеристиці та державним стандартам.

Компетентності та результати навчання за освітньо-професійною програмою «Логістика» наведено у табл. 1.

Компетентності та результати навчання за освітньо-професійною програмою «Менеджмент організацій і адміністрування» наведено у табл. 2.

Компетентності та результати навчання за освітньо-професійною програмою «Менеджмент інноваційної діяльності» наведено у табл. 3.

**Компетентності та результати навчання
за освітньо-професійною програмою «Логістика»**

Компетентності	Результати навчання
1	2
Здатність учитися та оволодівати сучасними знаннями	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним
Здатність до адаптації та дії у новій ситуації	Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера
Здатність працювати у міжнародному контексті	Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера
Здатність визначати та описувати характеристики організації	Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень. Виявляти навички організаційного проектування. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації
Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації
Здатність визначати перспективи розвитку організації	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації
Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства

1	2
Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту	Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації
Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень

Таблиця 2

**Компетентності та результати навчання
за освітньо-професійною програмою
«Менеджмент організацій і адміністрування»**

Компетентності	Результати навчання
1	2
Здатність учитися та оволодівати сучасними знаннями	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним
Здатність до адаптації та дії у новій ситуації	Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера. Проводити кадрове планування з метою визначення оптимальної чисельності та структури працівників суб'єкта господарювання на основі постійного моніторингу ринку людських ресурсів
Здатність працювати у міжнародному контексті	Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера
Здатність визначати та описувати характеристики організації	Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації
Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень

1	2
Здатність визначати перспективи розвитку організації	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації
Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства
Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту	Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації
Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень

Таблиця 3

**Компетентності та результати навчання
за освітньо-професійною програмою
«Менеджмент інноваційної діяльності»**

Компетентності	Результати навчання
1	2
Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства
Знання та розуміння предметної області й розуміння професійної діяльності	Оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації
Цінування та повага різноманітності та мультикультурності	Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності
Здатність працювати у міжнародному контексті	Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності
Здатність визначати та описувати характеристики організації	Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації

1	2
Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень
Здатність визначати перспективи розвитку організації	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації
Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту	Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства
Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту	Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації
Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління	Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера
Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень

Основна мета наскрізної програми полягає у чіткому плануванні та регламентуванні всієї діяльності студентів і керівників практик протягом того періоду навчального процесу, що проводиться на базі практики. Програма передбачає планове, поетапне засвоєння студентами практичних і професійних навичок та застосування у реальних умовах теоретичних знань, отриманих під час вивчення навчальних дисциплін з циклів загальноекономічної та професійної підготовки зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Загальні положення

Навчальним планом підготовки фахівців за спеціальністю «Менеджмент», освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», передбачено види практик наведені у табл. 4.

Таблиця 4

Види практик за спеціальністю «Менеджмент» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Вид практики	Курс	Семестр	Обсяг практики (тижнів)
Виробнича	3	6	2 тижні
Наукова дослідна практика	4	8	2 тижні
Переддипломна практика	4	8	6 тижнів

Терміни проведення практики встановлюються із урахуванням теоретичної підготовленості студентів, можливостей навчально-виробничої бази ХНЕУ ім. С. Кузнеця і підприємств, установ, організацій та відповідно до навчального плану і річного графіку навчального процесу.

Практика студентів ХНЕУ ім. С. Кузнеця (далі – Університет) проводиться на базах практики, які мають відповідати вимогам програми. На одну базу практики не може бути направлено більше 10 осіб за освітньою програмою.

Оцінка з практики прирівнюється до оцінок з теоретичного навчання і враховується під час підведення підсумків загальної успішності студентів.

Студенти, які не виконали програму практики без поважної причини або отримали незадовільну оцінку, *відраховуються* з Університету, як такі, що не виконали індивідуальний навчальний план.

Студенти, що проходять практику, зобов'язані:

до початку практики одержати консультації керівника практики від кафедри щодо оформлення всіх необхідних документів;

своєчасно прибути на базу практики;

вивчити й суворо дотримуватися правил охорони праці та техніки безпеки;

у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, а також вказівки керівників від кафедри та від бази практики;
максимально використовувати наявні можливості бази практики;
заповнювати документацію щодо проходження практики на відповідному рівні та забезпечувати її доступність для перевірки в будь-який час;
нести відповідальність за виконану роботу;
своєчасно підготувати звіт про виконання програми практики та індивідуального завдання.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми практики та індивідуальних завдань. Звіт оформлюється відповідно до вимог встановлених кафедрою. Звіт має містити інформацію про конкретно виконану студентом роботу за період практики, короткий опис діяльності підприємства або організації, що є базою практики, висновки, пропозиції, список використаної літератури тощо. Зразок титульної сторінки звіту наведено в додатку А.

Письмовий звіт, підписаний і оцінений безпосередньо керівником від бази практики, подається на рецензування керівнику практики від кафедри.

Вимоги до оформлення звіту

Звіт друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210 × 297 мм) через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці.

Шрифт основного тексту – звичайний, 14 pts Times New Roman. Абзацний відступ має становити 1,25 см, вирівнювання основного тексту – по ширині. Висячі рядки не допускаються.

Текст звіту необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Друкарські помилки, описки та графічні неточності, які виявилися під час написання дипломної роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому самому місці або між рядками виправленого тексту (фрагменту рисунка) машинописним способом.

Заголовки структурних частин (**ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ**) та розділів друкують *великими літерами напівжирним шрифтом* по центру симетрично до основного тексту. Заголовки підрозділів друкують *маленькими літерами*

(крім першої великої) *напівжирним шрифтом* з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Відстань між назвами структурних частин, назвами розділів і текстом має дорівнювати одному полуторному інтервалу.

Кожна структурна частина та розділ звіту має починатися з нової сторінки.

Ілюстрації (креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в звіті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Посилання на рисунки та таблиці у тексті роботи є обов'язковими і, наприклад, виконуються словами «наведено на рис. 1.3», «подано у табл. 2.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово дивись, наприклад: «див. табл. 1.3».

Текст ілюстрацій і таблиць виконується шрифтом Times New Roman, 12 pts, інтервал – 1,0.

Рисунки виконуються редактором Microsoft Word і мають бути єдиним об'єктом. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації має складатися з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Назва рисунку розміщується з абзацного відступу з вирівнюванням по ширині. Між текстом і рисунком, а також між назвою рисунку та наступним текстом має бути один пустий рядок.

Виробнича практика

Мета виробничої практики – це розвиток навичок і вмінь інформаційно-аналітичної, проєктно-дослідницької, діагностичної, інноваційної та консалтингової діяльності для вирішення прикладних проблем управління підприємницькими структурами, удосконалення системи управління їхньою діяльністю в сучасних умовах господарювання; набуття вмінь адаптації теоретичних положень, методичного інструментарію, передового досвіду підприємництва до умов діяльності конкретного підприємства; закріплення практичних навичок проведення економічного дослідження, формування його інформаційного, правового та методичного

забезпечення, з огляду на сутність проблем, що вирішуються, та обмежень, пов'язаних з діяльністю конкретного підприємства; впровадження розроблених рекомендацій і пропозицій у практичну діяльність підприємства.

Тривалість і терміни практики визначаються навчальним планом. Календарні періоди проведення практики на кожний навчальний рік визначаються графіком навчального процесу.

Завдання виробничої практики – це опанування системи умінь і набуття навичок щодо вирішення типових завдань відповідно до посад, які може обійняти випускник спеціальності 073 «Менеджмент», основним видом діяльності якого є управлінська діяльність; отримання практичного досвіду роботи на підприємствах; формування уявлення у студентів основних принципів організації діяльності підприємств та опанування студентами організаційно-технологічних процесів менеджменту на підприємстві.

Об'єкти виробничої практики – це підприємства різних форм власності, видів господарської діяльності, організаційно-правового статусу, які є юридичними особами та функціонують на ринку не менше двох років.

Підприємства мають відповідати сучасним вимогам, тобто мають застосовуватися передові форми та методи управління й організації планово-економічної роботи, комерційної та маркетингової діяльності, бухгалтерського обліку, впроваджуватися прогресивні технології виробництва, організації праці й управління. Крім того, штат підприємства має бути укомплектованим висококваліфікованими фахівцями, здатними створити відповідні умови студентам для набуття професійних навичок.

Розподіл студентів за об'єктами практики і призначення керівників здійснюється випусковою кафедрою, погоджується з деканом та навчальним відділом і оформлюється наказом ректора. Після підписання наказу зміни в організаційних питаннях виробничої практики не допускаються.

У результаті проходження виробничої практики студент має:

знати:

- функції менеджера;
- типи організаційних структур підприємства;
- принципи побудови організаційних структур підприємства;
- завдання та напрями діяльності основних функціональних підрозділів підприємства;

- основні сфери діяльності служб, що відповідають за проходження матеріального потоку підприємства;

- методи дослідження діяльності підприємства;
- ключові показники оцінювання діяльності підприємства;
- напрями вдосконалення діяльності підприємства;

уміти:

- аналізувати техніко-економічну звітність підприємства та документи, які регламентують його діяльність;

- самостійно здійснювати пошук потрібної інформації про стан роботи підприємства на ринку, аналізувати її;

- виявляти основні чинники, що обумовлюють фактичний стан діяльності підприємства;

- розкривати основні тенденції його розвитку;

- визначити особливості організації основних процесів досліджених на підприємстві;

- пропонувати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо удосконалення окремих процесів або їхні взаємодії;

набути навичок організаційно-управлінської, виконавчої, аналітичної та дослідницької роботи на підприємстві в сучасних умовах.

Звіт про виробничу практику відображає результати вивчення програмних питань, містить висновки і рекомендації, копії документів і рішень; повинен мати чітку побудову, логічну послідовність, переконливу аргументацію, доказовість висновків і обґрунтованість рекомендацій. Звіт має відобразити всі аспекти діяльності студента на базі проходження виробничої практики. *Обсяг звіту має бути не менше 25 сторінок.*

Структура звіту з виробничої практики

ТИТУЛЬНА СТОРІНКА

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА – ОБ'ЄКТА ПРАКТИКИ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧИХ І ФІНАНСОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА (ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ ЗГІДНО З ТЕМОЮ НДРС)

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Вступ. У вступі має бути обґрунтовано актуальність вибраного напрямку дослідження та його практичне значення, коротко охарактеризовано сучасні методичні та практичні аспекти вирішення визначеного кола проблем, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, методичний апарат (методи), інструментарій дослідження, отримано результати та їхнє практичне значення.

Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукового завдання) обґрунтовується актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки, надання послуг, особливо на користь України. Вказують прізвища відомих вчених, які займаються вирішенням досліджуваної проблеми щодо науково-дослідної роботи студента (НДРС), і невирішені питання. Обсяг актуальності має становити не менше половини сторінки.

У вступі студент має розкрити мету і завдання виробничої практики відповідно специфіки діяльності підприємства та посади, на якій проходила практика, визначити методи, які використовувались під час проходження практики та написання звіту з практики. Обсяг вступу має бути не менше двох сторінок.

Розділ 1. Загальна характеристика підприємства – об'єкта практики. У першому розділі здобувач вищої освіти має ознайомитися зі специфікою діяльності підприємства – об'єкта практики, його організаційною структурою, станом управління діяльністю підприємства загалом.

Результатом такої роботи має стати віддзеркалення у звіті про проходження виробничої практики таких питань:

характеристика статусу підприємства (термін створення, форма власності, організаційно-правова форма господарювання, ступінь самостійності, місія підприємства, права й обов'язки підприємства, сфера

діяльності, дотримання вимог щодо державної реєстрації та діяльності підприємства тощо);

характеристика господарської діяльності (спеціалізація підприємства, переважні види бізнес-операцій, інші види діяльності);

характер організації управління діяльністю підприємства (організаційна структура управління підприємством, характеристика окремих структурних підрозділів, їхньою функціонального призначення, прав, обов'язків, повноважень, характер регламентації діяльності окремих працівників підприємства (контракти, посадові інструкції тощо);

характер регулювання та контролю за діяльністю суб'єкта господарювання з боку держави (виконавчих органів, міністерств, відомств), стан дотримання державних вимог;

характер управління діяльністю суб'єкта господарювання з боку власників (права власників, органи управління та контролю: вищий орган управління підприємством, орган нагляду та контролю за діяльністю суб'єкта господарювання, періодичність їхніх зборів, характер питань, що розглядаються);

характеристика інструктивних, нормативних і методичних матеріалів, які використовуються на підприємстві, їхня якість та повнота.

Необхідно розглянути і графічно побудувати наявну на конкретному підприємстві організаційну структуру його управління, проаналізувати її. Особливу увагу слід звернути на те, якою мірою вона відповідає цілям і завданням організації.

Розділ 2. Аналіз виробничих і фінансових можливостей підприємства та оцінка ефективності діяльності підприємства.

Основна мета другого розділу – оцінювання якості управління та досягнутих результатів за окремими функціональними напрямками діяльності підприємства – об'єкта практики.

Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства проводиться за двома роками (звітний і попередній). Основними джерелами для збирання інформації та проведення аналізу мають бути: фінансова звітність підприємства за два попередні роки.

Аналіз результатів господарської діяльності суб'єкта господарювання передбачає оцінювання обсягів і динаміки найважливіших показників відповідно до табл. 5.

Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства

№ з/п	Показники	Одиниця виміру	Період		Відхилення	
			попередній рік	звітний рік	в абсолютному виразі (+, -)	в %
1	2	3	4	5	6	7
1	Обсяг товарної продукції без ПДВ в діючих цінах	тис. грн				
2	Обсяг товарної продукції без ПДВ у порівняльних цінах	тис. грн				
3	Виручка від реалізації продукції без ПДВ в діючих цінах	тис. грн				
4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн				
	зокрема					
4.1	сировина і матеріали	тис. грн				
4.2	паливо та енергія на технологічні нужди	тис. грн				
4.3	основна заробітна плата основних робітників	тис. грн				
4.4	загальновиробничі витрати	тис. грн				
4.5	адміністративні витрати	тис. грн				
4.6	витрати на збут	тис. грн				
5	Середньоспискова чисельність працівників	осіб				
	зокрема за категоріями					
5.1	основні робітники	осіб				
5.2	допоміжні робітники	осіб				
5.3	спеціалісти, службовці	осіб				
5.4	адміністративно-управлінський персонал	осіб				
6	Чисельність на початок періоду	осіб				
7	Прийнято працівників	осіб				

1	2	3	4	5	6	7
8	Вибуло працівників зокрема	осіб				
8.1	з причин скорочення штатів	осіб				
8.2	за власним бажанням	осіб				
8.3	за порушення трудової дисципліни	осіб				
9	Чисельність на кінець періоду	осіб				
10	Фонд оплати праці	тис. грн				
11	Фонд робочого часу	год				
12	Прибуток від реалізації продукції	тис. грн				
13	Вартість основних виробничих фондів (ОВФ) на початок періоду	тис. грн				
14	Вартість ОВФ на кінець періоду	тис. грн				
15	Вартість ОВФ, що надійшли	тис. грн				
16	Вартість ОВФ, що вибули	тис. грн				
17	Середньорічна вартість ОВФ	тис. грн				
18	Середньорічна вартість активної частини ОВФ	тис. грн				

Якщо на підприємстві є планові дані показників, то необхідно проводити аналіз рівня виконання плану в звітному періоді та динаміки показників порівняно з попереднім періодом.

Рівень виконання плану в абсолютному виразі дорівнює:

$$\Delta ВП = З_{\text{ф}} - З_{\text{б}}, \quad (1)$$

де $\Delta ВП$ – виконання плану в абсолютному виразі;

$З_{\text{ф}}$ – фактичне значення показника;

$З_{\text{б}}$ – базове значення показника.

Розрахунок відсотків виконання плану, темпів зростання та приросту показників у абсолютному й відносному виразах.

Темп зростання показника розраховується за такою формулою:

$$T_{зр.} = \frac{З_{ф}}{З_{б}} \times 100 \%, \quad (2)$$

де $T_{зр.}$ – темп зростання, %;

$З_{ф}$ – фактичне значення показника;

$З_{б}$ – значення показника в попередньому періоді (базовому).

Темп приросту ($T_{пр.}$) розраховується за такою формулою:

$$T_{пр.} = \frac{(З_{ф} - З_{б})}{З_{б}} \times 100 \%. \quad (3)$$

Оцінювання обсягів і динаміки найважливіших показників діяльності підприємства передбачає визначення: обсягу та структури виробництва продукції (товарів, робіт, послуг); обсягу й складу основних засобів; обсягу та швидкості обороту товарно-матеріальних запасів; обсягів виручки від реалізації валового прибутку, джерел їхнього формування.

Оцінювання процесу організації роботи персоналу як функціонального напрямку управління необхідно розпочати з ознайомлення щодо кількісного та якісного складу працівників суб'єкта господарювання та переліком нормативних документів, що регламентують їхню роботу, і охоплює напрями:

аналіз руху персоналу (розрахунок коефіцієнтів прийняття, переведення, звільнення) та виявлення основних факторів, які впливають на плинність кадрів;

аналіз штатного розкладу працівників суб'єкта господарювання та структури персоналу (за категоріями, за рівнем освіти, за статтю, за віком);

аналіз динаміки та структури фонду оплати праці (основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати), форм і систем оплати праці суб'єкта господарювання, відповідність тарифних ставок (штатних окладів) працівників їхньої кваліфікації, обґрунтованість диференціації тарифних ставок (окладів);

аналіз планів розвитку трудового колективу, впроваджених у діяльність організації: розвиток ділової кар'єри; оцінювання кадрової політики,

яка проводиться суб'єктом господарювання, підвищення кваліфікації працівників, атестація працівників, реалізація заходів щодо зміцнення згуртованості трудового колективу та формування соціально-психологічного клімату;

оцінювання ефективності процесу навчання та розвитку персоналу суб'єкта господарювання.

Основні показники наведено у табл. 6.

Таблиця 6

Показники та види руху персоналу

№ з/п	Показники	Значення показника за		Відхилення	
		попередній період	звітний період	в абсолютному виразі (+, -)	відносному в %
Показники, що оцінюють зовнішній рух персоналу організації					
1	Коефіцієнт обороту кадрів з прийняття				
2	Коефіцієнт обороту кадрів зі звільнення				
3	Коефіцієнт загального обороту кадрів				
4	Коефіцієнт плинності кадрів				
5	Коефіцієнт співвідношення прийнятих і звільнених працівників				
6	Коефіцієнт інтенсивності плинності кадрів				
7	Коефіцієнт загальної трудової мобільності				
Показники, що оцінюють внутрішній рух персоналу організації					
8	Коефіцієнт стабільності кадрів				
9	Коефіцієнт постійності кадрового складу				
10	Коефіцієнт внутрішньої мобільності				

Організація маркетингової та комерційної діяльності на підприємстві проводиться за такими напрямками:

1. Аналіз джерел інформації та програмних продуктів, що використовуються певними спеціалістами для здійснення закупівельної, маркетингової діяльності, моніторингу ринку.

2. Основні постачальники ресурсів і споживачі продукції (робіт, товарів, послуг) підприємства. Процес їхнього пошуку, оцінювання та вибору. Порядок та умови укладання угод. Оцінювання якості роботи з формування матеріальних (товарних) ресурсів (частота закупівлі, розміри разової закупівлі, обстеження наявності товарів у торговельній залі).

3. Комунікаційні заходи маркетингу (реклама, стимулювання збуту, використання цінових знижок), зв'язки з громадськістю. Аналіз бюджету маркетингу.

Оцінювання якості управління маркетинговою діяльністю суб'єкта господарювання передбачає:

аналіз основних конкурентів на внутрішньому та зовнішньому ринках;

аналіз основних постачальників ресурсів і споживачів продукції (робіт, товарів, послуг) суб'єкта господарювання; процес їхнього пошуку, оцінювання та вибору; порядок і умови укладання угод;

оцінювання якості роботи з формування матеріальних (товарних) ресурсів (частота закупівлі, розміри разової закупівлі);

оцінювання факторів, що впливають на зміну попиту на матеріальні (товарні) ресурси в окремі періоди (місяць, тиждень, день), організація їхнього моніторингу та реагування;

оцінювання маркетингової товарної політики суб'єкта господарювання (питома вага кількості нових товарів, послуг, введених на ринок, у загальній кількості, питома вага прибутковості за асортиментним складом (за категоріями товарів, послуг); витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) і сертифікацію товарів, послуг; коефіцієнт диверсифікації асортиментного складу (за категоріями робіт, послуг);

оцінювання маркетингового ціноутворення (індекс цін на послуги зв'язку різних видів (за категоріями); середньорічна роздрібна ціна за категоріями товарів, послуг; коефіцієнт, що відображає рівень ціни щодо середньої ціни на аналогічну продукцію конкурентів;

оцінювання маркетингової збутової політики суб'єкта господарювання (питома вага витрат на збут у загальному обсязі; трансакційні витрати (протягом року); витрати на доставку (на рік); приріст (падіння) загального обсягу продажів за рік / ринкова частка протягом року; коефіцієнт диверсифікації обсягів продажів за асортиментним складом товарів, (за категоріями послуг); коефіцієнт диференціації обсягів продажів за каналами розподілу; дебіторська заборгованість за каналами розподілу; коефіцієнт представлення асортименту);

оцінювання рекламної діяльності та стимулювання збуту продукції суб'єкта господарювання (питома вага витрат на рекламу до загального обсягу продажів; частка брендів у асортиментному ряді); середньорічні витрати на рекламу на 1 тис. грн продажів; питома вага витрат на стимулювання збуту до загального обсягу продажів);

аналіз джерел інформації та програмних продуктів, що використовуються певними спеціалістами для здійснення закупівельної, маркетингової діяльності, моніторингу ринку;

аналіз бюджету маркетингу та обґрунтованості планів маркетингу для забезпечення досягнення цілей суб'єкта господарювання; періодичність розроблення та узгодженість планів закупівлі, продаж.

Результати аналізу навести у таблиці згідно з структурою табл. 5.

Студенту під час проходження практики необхідно особисто збирати, класифікувати, систематизувати і аналізувати інформацію з окремих напрямів діяльності підприємства. У випадках, коли така інформація на підприємстві відсутня або недостатня за обсягом для аналізу, необхідно залучати інформаційні джерела, що висвітлюють діяльність аналогічних підприємств, статистичні дані певної галузі та сфери економічної діяльності. Слід також використовувати періодичні наукові видання.

Здійснюючи аналіз наявної логістичної системи підприємства та ефективності логістичної діяльності, необхідно:

розглянути логістичну діяльність у контексті загальної стратегії та тактики фірми;

оцінити логістичну діяльність з позицій актуальності та системності.

Під час проходження практики студенту слід провести дослідження інноваційної діяльності підприємства, оцінити ступінь її інноваційної активності.

Для цього необхідно:

визначити, чи було впроваджено у діяльність підприємства останнім часом нові технології, здійснено випуск нової продукції, організаційні зміни, чи відповідають вони ринковим тенденціям і змінам середовища;

проаналізувати структурні елементи нововведень у діяльності підприємства за звітний період згідно з наявною класифікацією;

охарактеризувати кінцевий результат діяльності підприємства (випуск продукції або надання послуг) на відповідність «інноваційна продукція» або «інноваційний продукт» відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність»;

дати перелік і загальну характеристику інноваційних проєктів підприємства, навести оцінку їхньої ефективності.

Необхідно провести комплексний аналіз діяльності підприємства. Для цього необхідно провести SWOT-аналіз середовища підприємства. Приклад SWOT-аналізу середовища підприємства наведено у табл. 7.

Таблиця 7

SWOT-аналіз діяльності підприємства

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none">1. Вигідне географічне положення (Харків є великим транспортним вузлом, прикордонною зоною).2. Гнучка технологія виробництва.3. Наявність кваліфікованих виробничих кадрів.4. Наявність виробничих площ із необхідною інфраструктурою	<ol style="list-style-type: none">1. Високі витрати виробництва.2. Залежність від російського та інших зарубіжних ринків збуту.3. Низька цінова конкурентоспроможність
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none">1. Раціональне використання запасів.2. Освоєння нових виробів.3. Розширення ринків збуту.4. Зменшення витрат на виробництво	<ol style="list-style-type: none">1. Значна залежність від сезонних змін.2. Зростання вартості сировини та енергоносіїв.3. Нестабільність курсів світових валют.4. Високий рівень інфляції.5. Нестабільність законодавчої бази.6. Економічна криза 2020

За результатами SWOT-аналізу зробити висновки.

Розділ 3. Обґрунтування пропозицій щодо удосконалення діяльності підприємства (предметної області згідно з темою НДРС). Студент має зробити ґрунтовний аналіз фактичного стану досліджуваної проблеми виключно на матеріалах підприємства – бази практики та середовища його функціонування із використанням накопиченого фактичного матеріалу та із залученням усіх теоретичних знань, певного методичного інструментарію.

Необхідно провести аналіз об'єкта дослідження (згідно з обраною темою), розглянути стан і вирішення на підприємстві (в організації) того чи іншого питання відповідно до теми, тобто аналіз предметної області, з метою виявлення позитивних сторін та наявних недоліків, що стануть основою для обґрунтування пропозицій з удосконалення діяльності підприємства.

Пропозиції можуть бути спрямованими як на удосконалення наявних функціональних напрямів діяльності підприємства (управління персоналом, маркетингово-комерційна, інноваційна діяльність, логістична діяльність тощо), так і передбачати принципові нововведення (впровадження нових продуктів, диверсифікація, переспеціалізація діяльності, здійснення реального інвестування, вихід на зовнішні ринки і т. д.).

Розроблення пропозицій має ґрунтуватися на виявлених недоліках роботи підприємства, наявних резервах її удосконалення, вивченні вітчизняного й закордонного досвіду кращих підприємств аналогічного та споріднених профілів діяльності.

Студенти викладають результати власних досліджень з висвітленням пропозицій щодо удосконалення діяльності підприємства, які обґрунтовані на основі результатів, отриманих у процесі проведеного аналізу.

Пропозиції повинні мати логічно-послідовний, доказово-аргументований характер і відповідати таким вимогам: поглиблений всебічний аналіз досліджуваної проблеми; вміщувати елементи самостійного дослідження; достатній аналіз досліджуваної проблеми в межах базового підприємства.

Розроблення пропозицій щодо удосконалення сфер діяльності підприємства має викладатися за такою структурою:

- загальна характеристика сутності пропозиції (нововведення, інноваційні заходи і т. п.);

- обґрунтування доцільності застосування пропозиції (чи рекомендації) та очікувані результати від їхньої реалізації, зокрема розрахунок економічного ефекту (за можливості);

- стан готовності підприємства до введення пропозицій;

- план організаційно-економічних (управлінсько-економічних і т. п.) заходів, які необхідні для впровадження заданої пропозиції.

Висновки вміщують узагальнення результатів проведеного дослідження діяльністю підприємства відповідно до сформульованих у вступі завдань, висвітлення напрямків діяльності, виявлення потенційних можливостей удосконалення роботи організації. Стисло формулюються головні висновки, пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності бази практики відповідно до поставлених завдань.

Список використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або назв. Якщо використовується інформація з інтернету, то потрібно вказувати не тільки назву сайту, а і назву статті, автора або назву документа, на які посилається автор. Нормативні та законодавчі акти, інтернет-джерела не виокремлюються та розміщуються в алфавітному порядку разом з іншими літературними джерелами. Усі літературні джерела слід подавати мовою оригіналу. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

Загальна кількість використаних джерел має бути більше 20. Рекомендовано в процесі дослідження використовувати наукові праці викладачів кафедри та університету. До списку джерел мають увійти видання за останні п'ять років.

Додатки. До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал: статистичну інформацію, що є базою дослідження; положення про функціональні підрозділи; посадові інструкції фахівців; штатний розпис; форми бухгалтерської та статистичної звітності; організаційно-розпорядницькі документи (накази, розпорядження, інструкції та іншу довідкову інформацію).

Науково-дослідна практика

Науково-дослідна практика здійснюється у формі проведення реального дослідницького проєкту, який пов'язаний з розробленням теоретичного напрямку (методу, методики, моделі та ін.).

Основним завданням науково-дослідної практики є створення можливостей студентів реалізувати свої теоретичні знання в розв'язанні конкретних наукових і дослідницьких проєктів на підприємстві, в організації, у комплексі підприємств або в регіоні.

Тематика робіт у рамках науково-дослідної практики має відповідати науковим напрямкам кафедри і має бути підпорядкована темі дипломної роботи.

Організацію науково-дослідної практики виконує науковий керівник. Результати науково-дослідної практики повинні бути оформлені у вигляді звіту про науково-дослідну практику та наукової статті обсягом не менше 5 сторінок. Стаття представляється у додатках до звіту та подається відповідальному по кафедрі за студентські наукові статті у терміни подання звіту.

Структура звіту з науково-дослідної практики та обсяг окремих розділів залежать від особливостей теми дослідження, але має відповідати вимогам достатньої інформативності та обґрунтованості рішень та висновків. Зміст кожного з розділів значною мірою залежить від теми дослідження та погодженого з науковим керівником плану. За необхідністю, але необов'язково, допускається відокремлення підрозділів, але за умови, що кожний пункт матиме розмір не менше 7 – 8 сторінок.

Зміст звіту з науково-дослідної практики має містити:

титульну сторінку (приклад оформлення наведено у додатку Б);

вступ;

основну частину;

висновки;

список використаних джерел;

додатки.

Вступ. У вступі має бути обґрунтована актуальність обраного напрямку досліджень та його практичне значення, коротко охарактеризовані сучасні методичні та практичні аспекти вирішення визначеного кола проблем, визначені мета, завдання, об'єкт, предмет, інструментарій та інформаційна база дослідження.

Приклад формулювання мети, завдань, об'єкта і предмета

Метою науково-дослідної практики є дослідження та систематизація теоретико-методичних напрацювань у вирішенні питання аналізу й оцінювання конкурентоспроможності на макро- і мікрорівнях.

Відповідно до мети поставлено та вирішено наступні завдання:

- аналіз публікацій щодо питань конкурентоспроможності у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus і Web of Science;
- дослідження теоретико-методичних положень, що висвітлюються авторами у напрямі вирішення наукових і практичних положень щодо аналізу й оцінювання конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є процес аналізу й оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Предметом виступає конкурентоспроможність як фактор ефективності діяльності підприємства у висококонкурентних та швидкозмінних умовах функціонування.

Рекомендований обсяг вступу – 1 – 2 сторінки.

Основна частина звіту з науково-дослідної практики має містити теоретичне обґрунтування досліджуваних явищ і процесів. Викладається теоретична база, необхідна для вирішення визначеної проблеми, у вигляді огляду публікацій у періодичних наукових виданнях, *які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН*, у кількості не менше восьми та з датою публікації не пізніше за останні п'ять років. Підвищену оцінку отримують роботи, у яких наведено огляд не менше трьох публікацій у виданнях, що індексуються у Scopus або Web of Science Core Collection.

На основі вивчення наукової літератури розкриваються думки різних учених щодо розв'язання проблеми, обґрунтовуються погляди автора стосовно шляхів її вирішення. Основну увагу розробник має присвятити аналізу сучасних тенденцій і поглядів на вирішення проблеми, що обрано темою дипломної роботи. Рекомендований обсяг основної частини – 15 – 20 сторінок.

Висновки. У висновках студент має надати узагальнення, які чітко, стисло та послідовно відображають результати дослідження. Рекомендований обсяг завершальної частини – 1 – 2 сторінки.

Список використаних джерел – це перелік всіх джерел, на які є посилання в тексті звіту. Такий список має проінформувати, звідки конкретно отримана інформація, на основі якої опрацьовано матеріал. Оформлюючи джерела, окрім вихідних даних, обов'язково вказується

актуальне посилання на відповідний електронний ресурс, за яким знаходиться задана публікація.

Додатки. У додатках подається наукова стаття та, за необхідності, виноситься первинний статистичний матеріал, документи, громіздкі таблиці, складні розрахунки, які ускладнюють сприйняття матеріалу основної частини.

Переддипломна практика

Мета переддипломної практики – це розвиток навичок і вмінь інформаційно-аналітичної, проектно-дослідницької, діагностичної, інноваційної та консалтингової діяльності для вирішення прикладних проблем управління підприємницькими структурами, удосконалення системи управління їхньої діяльністю в сучасних умовах господарювання; набуття вмінь адаптації теоретичних положень, методичного інструментарію, передового досвіду підприємництва до умов діяльності конкретного підприємства; закріплення практичних навичок проведення економічного дослідження, формування його інформаційного, правового та методичного забезпечення, з огляду на сутність проблем, що вирішуються, та обмежень, пов'язаних з діяльністю конкретного підприємства; впровадження розроблених рекомендацій і пропозицій у практичну діяльність підприємства.

Завдання переддипломної практики – це опанування системи умінь і набуття навичок щодо вирішення типових завдань відповідно до посад, які може обійняти випускник спеціальності 073 «Менеджмент», основним видом діяльності якого є управлінська, отримання практичного досвіду роботи на підприємствах, формування уявлення у студентів основних принципів організації діяльності підприємств та опанування студентами організаційно-технологічних процесів менеджменту на підприємстві.

Об'єкти переддипломної практики – це підприємства різних форм власності, видів господарської діяльності, організаційно-правового статусу, які є юридичними особами та функціонують на ринку не менше одного року.

Підприємства мають відповідати сучасним вимогам, тобто мають застосовуватися передові форми та методи управління й організації

планово-економічної роботи, комерційної та маркетингової діяльності, бухгалтерського обліку, впроваджуватися прогресивні технології виробництва, організації праці й управління. Крім того, штат підприємства має бути укомплектований висококваліфікованими фахівцями, здатними створити відповідні умови студентам для набуття професійних навичок.

Організація практики студентів. Призначення керівників здійснюється випусковою кафедрою, погоджується з деканом і навчальним відділом та оформлюється наказом ректора. Після підписання наказу зміни в організаційних питаннях виробничої практики не допускаються.

Перед початком практики, керівники практики від випускової кафедри ХНЕУ ім. С. Кузнеця, проводять установчі збори з переддипломної практики, де ознайомлюють студентів із метою, завданням переддипломної практики, календарним планом проведення практики, вимогами до написання звітів з виробничої практики, обов'язками студентів під час проходження практики.

На установчих зборах проводиться інструктаж з техніки безпеки під час проведення виробничої практики, про що робиться відповідний запис у книзі інструктажу з техніки безпеки. Ще один інструктаж з техніки безпеки проводиться безпосередньо на підприємстві – базі практики, з урахуванням специфіки підприємства.

У результаті проходження переддипломної практики студент має:

знати:

функції менеджера;

типи організаційних структур підприємства;

принципи побудови організаційних структур підприємства;

завдання та напрями діяльності основних функціональних підрозділів підприємства;

основні сфери діяльності служб, що відповідають за проходження матеріального потоку підприємства;

методи дослідження діяльності підприємства;

ключові показники оцінювання діяльності підприємства;

напрями вдосконалення діяльності підприємства;

уміти:

аналізувати техніко-економічну звітність підприємства та документи, які регламентують його діяльність;

самостійно здійснювати пошук потрібної інформації про стан роботи підприємства на ринку, аналізувати її;

виявляти основні фактори, що зумовлюють фактичний стан діяльності підприємства;

розкривати основні тенденції його розвитку;

вивчати організаційні та логістичні процеси на підприємстві;

узагальнювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо удосконалення окремих процесів або їх взаємодії;

набути навички організаційно-управлінської, виконавчої, аналітичної та дослідницької роботи на підприємстві в сучасних умовах.

Звіт з переддипломної практики відображає результати вивчення програмних питань, містить висновки та рекомендації, копії документів і рішень. Він повинен мати чітку побудову, логічну послідовність, переконливу аргументацію, доказовість висновків і обґрунтованість рекомендацій. Звіт має відобразити всі аспекти діяльності студента на базі проходження переддипломної практики.

Структура звіту з переддипломної практики

ЗМІСТ

ТИТУЛЬНА СТОРІНКА (приклад наведено у додатку В)

ВСТУП

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ПІДПРИЄМСТВА

3. ХАРАКТЕРИСТИКА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства

3.2. Аналіз предметної області згідно обраної теми (тема дипломної роботи)

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Основний обсяг звіту має займати 25 – 30 сторінок.

Вступ. У вступі має бути обґрунтовано актуальність вибраного напрямку дослідження та його практичне значення, спираючись на нормативні та законодавчі документи, визначені мета, завдання, методичний апарат, інструментарій дослідження, отримані результати та їхнє практичне значення.

Актуальність дослідження. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукового завдання) обґрунтовується актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки, надання послуг, особливо на користь України. Указати прізвища відомих вчених, які займаються вирішенням досліджуваної проблеми щодо науково-дослідної роботи студента (НДРС), і невирішені питання. Обсяг актуальності має становити 1 сторінку.

У вступі студент має розкрити мету і завдання переддипломної практики відповідно до специфіки діяльності підприємства та посади, на якій проходила практика, визначити методи, які використовувалися під час проходження практики та написання звіту з практики. Обсяг вступу має бути не менше 2 сторінок.

Розділ 1. Загальна характеристика підприємства. До характеристики підприємства слід включити:

1) загальні відомості про підприємство, що аналізується: повне найменування підприємства, форма власності, коротка історія розвитку підприємства, дата організації та час існування на ринку, наявність філій;

2) характеристика виробничо-господарської діяльності: основні напрями виробничої діяльності – номенклатура (асортимент) основної продукції та товарів народного споживання, перелік робіт і послуг; засвоєння нових видів продукції, виробничі потужності, виробничі площі, основні ринки збуту, конкуренти та споживачі, основні конкурентні переваги підприємства і продукції, стратегічні плани щодо подальшого розвитку підприємства, диверсифікації виробництва, засвоєнню нових ринків збуту, технологій, впровадження нового обладнання;

3) організаційна структура підприємства та підрозділу.

Необхідно розглянути і графічно побудувати наявну на конкретному підприємстві організаційну структуру його управління, проаналізувати її. При цьому особливу увагу звернути на те, якою мірою вона відповідає цілям і завданням організації.

Розділ 2. Характеристика зовнішнього середовища підприємства. Основні завдання цього розділу:

1) визначити характер ринку (міжнародний, національний, регіональний, міський, районний тощо); зібравши відповідну інформацію, зробити висновок про обсяг ринку; визначити тип ринку, на якому діє організація (монополістичний, олігополістичний тощо);

2) охарактеризувати стан конкуренції, надати характеристику підприємств, які діють на тому ж ринку, що й організація – база практики, та які є її безпосередніми конкурентами; виявити основні фактори зовнішнього середовища, що впливають на формування конкурентного середовища:

дослідити конкурентів та інтенсивність конкуренції в галузі, існування загрози з боку товарів-субститутів;

дослідити вхідні та вихідні бар'єри, які існують на досліджуваному ринку;

оцінити перспективи розвитку галузі;

оцінити основних конкурентів і споживачів підприємства;

оцінити частку ринку, яку займає підприємства.

Навести SWOT-аналіз основних факторів зовнішнього середовища.

Розділ 3. Характеристика внутрішнього середовища підприємства.

Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства проводиться за два роки (звітний і попередній). Основними джерелами для збирання інформації та проведення аналізу мають бути: фінансова звітність підприємства за два попередні роки («Баланс»); основні форми статичної звітності підприємств за 2 роки: форма №1-п «Звіт про виробництво промислової продукції», форма № 3 ПВ «Звіт про використання робочого часу», форма № 1-інновація, форма № 2-пром (інновація).

Аналіз результатів господарської діяльності суб'єкта господарювання передбачає оцінювання обсягів і динаміки найважливіших показників відповідно до табл. 8.

Таблиця 8

Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства

№ з/п	Показники	Одиниця виміру	Період		Відхилення	
			попередній рік	звітний рік	в абсолютному виразі (+,-)	у %
1	2	3	4	5	6	7
1	Обсяг товарної продукції без ПДВ в діючих цінах	тис. грн				
2	Обсяг товарної продукції без ПДВ у порівняльних цінах	тис. грн				

1	2	3	4	5	6	7
3	Виручка від реалізації продукції без ПДВ в діючих цінах	тис. грн				
4	Собівартість реалізованої продукції зокрема	тис. грн				
4.1	сировина і матеріали	тис. грн				
4.2	паливо та енергія на технологічні нужди	тис. грн				
4.3	основна заробітна плата основних робітників	тис. грн				
4.4	загальновиробничі витрати	тис. грн				
4.5	адміністративні витрати	тис. грн				
4.6	витрати на збут	тис. грн				
5	Середньоспискова чисельність працівників зокрема за категоріями	осіб				
5.1	основні робітники	осіб				
5.2	допоміжні робітники	осіб				
5.3	спеціалісти, службовці	осіб				
5.4	адміністративно-управлінський персонал	осіб				
6	Чисельність на початок періоду	осіб				
7	Прийнято працівників	осіб				
8	Вибуло працівників зокрема	осіб осіб				
8.1	з причин скорочення штатів	осіб				
8.2	за власним бажанням	осіб				
8.3	за порушення трудової дисципліни	осіб				
9	Чисельність на кінець періоду	осіб				
10	Фонд оплати праці	тис. грн				
11	Фонд робочого часу	год				
12	Прибуток від реалізації продукції	тис. грн				
13	Вартість основних виробничих фондів (ОВФ) на початок періоду	тис. грн				

1	2	3	4	5	6	7
14	Вартість ОВФ на кінець періоду	тис. грн				
15	Вартість ОВФ, що надійшли	тис. грн				
16	Вартість ОВФ, що вибули	тис. грн				
17	Середньорічна вартість ОВФ	тис. грн				
18	Середньорічна вартість активної частини ОВФ	тис. грн				

Якщо на підприємстві є планові дані показників, то необхідно проводити аналіз рівня виконання плану в звітному періоді та динаміки показників порівняно з попереднім періодом.

Рівень виконання плану в абсолютному виразі дорівнює:

$$\Delta ВП = З_{\text{ф}} - З_{\text{б}}, \quad (4)$$

де $\Delta ВП$ – виконання плану в абсолютному виразі;

$З_{\text{ф}}$ – фактичне значення показника;

$З_{\text{б}}$ – базове значення показника.

Розрахунок відсотків виконання плану, темпів зростання та приросту показників у абсолютному й відносному виразах.

Темп зростання показника розраховується за такою формулою:

$$T_{\text{зр.}} = \frac{З_{\text{ф}}}{З_{\text{б}}} \times 100\%, \quad (5)$$

де $T_{\text{зр.}}$ – темп зростання, %;

$З_{\text{ф}}$ – фактичне значення показника;

$З_{\text{б}}$ – значення показника в попередньому періоді (базовому).

Темп приросту розраховується за такою формулою:

$$T_{\text{пр.}} = \frac{(З_{\text{ф}} - З_{\text{б}})}{З_{\text{б}}} \times 100\%. \quad (6)$$

Для більш детального аналізу діяльності підприємства необхідно розрахувати такі показники: продуктивність праці, матеріаловіддача, матеріалоємність, фондівіддача, фондоємність, витрати на 1 гривню товарної продукції, рентабельність виробництва, продукції.

Продуктивність – це ефективність використання ресурсів: праці капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації – під час виробництва різних товарів і надання послуг. Вона відбиває взаємозв'язок між кількістю та якістю вироблених товарів або наданих послуг і ресурсами, які були витрачені на їхнє виробництво.

Продуктивність праці визначається за такою формулою:

$$ПП = \frac{O_{\text{ТП}}}{Ч_{\text{СС}}}, \quad (7)$$

де ПП – продуктивність праці, тис. грн/особу;

$O_{\text{ТП}}$ – обсяг товарної продукції, тис. грн;

$Ч_{\text{СС}}$ – середньоспискова чисельність працівників, осіб.

Матеріаловіддача – це відношення вартості випущеної продукції до суми матеріальних витрат. Цей показник характеризує віддачу матеріалів, тобто скільки випущено продукції з кожної гривні застосованих матеріальних ресурсів (сировини, палива, енергії й т. ін.). Для розрахунку використовують таку формулу:

$$МВ = \frac{C_{\text{МВ}}}{V_{\text{ВП}}}, \quad (8)$$

де МВ – матеріаловіддача, грн/грн;

$C_{\text{МВ}}$ – сума матеріальних витрат, тис. грн;

$V_{\text{ВП}}$ – вартість випущеної продукції, тис. грн.

Матеріалоємність показує, скільки матеріальних витрат припадає фактично на виробництво одиниці продукції. Розрахунок матеріалоємності підприємства проводиться за формулою:

$$МЄ = \frac{V_{\text{ВП}}}{C_{\text{МВ}}}, \quad (9)$$

де МЄ – матеріалоємність, грн/грн;

$V_{\text{ВП}}$ – вартість випущеної продукції, тис. грн;

$C_{\text{МВ}}$ – сума матеріальних витрат, тис. грн.

Найбільш узагальнювальним показником використання основних фондів є фондівіддача, яка визначається відношенням обсягу випущеної продукції до вартості основних виробничих фондів:

$$\Phi B = \frac{O_{\text{тп}}}{B_{\text{оф}}}, \quad (10)$$

де ΦB – фондівіддача, грн/грн;

$O_{\text{тп}}$ – обсяг товарної продукції, тис. грн;

$B_{\text{оф}}$ – середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.

Фондоємність – це показник, зворотний фондівіддачі, він характеризує величину основних виробничих фондів, що припадає на одну гривню продукції та розраховується за такою формулою:

$$\Phi \epsilon = \frac{1}{\Phi B}, \quad (11)$$

де $\Phi \epsilon$ – фондоємність, грн/грн;

ΦB – фондівіддача, грн/грн.

Витрати на одну гривню продукції визначаються як відношення планових чи фактичних витрат на виготовлення продукції до її вартості в порівняльних цінах підприємства.

Розраховані техніко-економічні показники діяльності підприємства представити у табл. 9.

Таблиця 9

Основні техніко-економічні показники

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Період		Зміна	
			попередній рік	звітний рік	в абсолютному виразі (+, -)	у %
1	2	3	4	5	6	7
1	Продуктивність праці	грн/особа				
2	Матеріаловіддача	грн/грн				

1	2	3	4	5	6	7
3	Матеріалоемність	грн/грн				
4	Фондовіддача	грн/грн				
5	Фондоемність	грн/грн				
6	Витрати на одну гривню товарної продукції	грн/грн				
7	Рентабельність виробництва, продукції	%				

У підрозділі **3.2. Аналіз (предметної області згідно теми диплома)** студент має зробити ґрунтовний аналіз фактичного стану досліджуваного питання виключно на матеріалах підприємства – бази практики та середовища його функціонування із використанням накопиченого фактичного матеріалу теоретичних знань, певного методичного інструментарію.

Необхідно провести аналіз об'єкта дослідження (згідно з обраною темою дипломної роботи), розглянути стан і вирішення на підприємстві (в організації) того чи іншого питання відповідно до теми, тобто зробити аналіз предметної області з метою виявлення позитивних сторін і наявних недоліків, що стануть основою для обґрунтування пропозицій з удосконалення діяльності підприємства.

Доцільно вказати, в якому підрозділі та яка посада є відповідальною за вирішення досліджуваного питання, терміни його вирішення, методики, формули, послідовність етапів.

За результатами аналізу також необхідно висвітлити пропозицій щодо удосконалення діяльності підприємства, які обґрунтовані на основі результатів дослідження предметної області.

Пропозиції повинні мати логічно-послідовний, доказово-аргументований характер і відповідати таким вимогам: як комплексність і достатність. Розроблення пропозицій щодо удосконалення діяльності підприємства має викладатися за такою структурою:

загальна характеристика сутності пропозиції (нововведення, інноваційні заходи і т. п.);

обґрунтування доцільності застосування пропозиції (чи рекомендації) та очікувані результати від їхньої реалізації;
стан готовності підприємства до введення пропозицій;
план організаційно-економічних (управлінсько-економічних і т. п.) заходів, які необхідні для впровадження за даної пропозиції.

Висновки містять узагальнення результатів проведеного дослідження діяльністю підприємства відповідно до сформульованих у вступі завдань, висвітлення напрямів діяльності, виявлення потенційних можливостей удосконалення роботи організації. Стисло формулюються головні висновки, пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності бази практики відповідно до поставлених завдань.

Список використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або назв. Якщо використовується інформація з інтернету, то потрібно вказувати не тільки назву сайту, а і назву статті, автора або документу, на які посилається автор. Нормативні та законодавчі акти, інтернет-джерела не виокремлюються та розміщуються у алфавітному порядку разом з іншими літературними джерелами. Усі літературні джерела слід подавати мовою оригіналу. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

Загальна кількість використаних джерел має бути не менше 20. Рекомендовано в процесі дослідження використовувати наукові праці викладачів кафедри й університету.

Додатки. До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал: статистичну інформацію, що є базою дослідження; положення про функціональні підрозділи, посадові інструкції фахівців, штатний розпис, форми бухгалтерської і статистичної звітності; організаційно-розпорядницькі документи (накази, розпорядження, інструкції та іншу довідкову інформацію).

Додатки

Додаток А

Зразок титульної сторінки звіту з виробничої практики

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, ЛОГІСТИКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ЗВІТ

з виробничої практики

Керівник від бази практики:

_____ (посада, підрозділ, прізвище та ініціали)

Рекомендована кількість балів _____

_____ МП
(підпис)

Студента(ки) 3 курсу _____

групи _____

спеціальності 073 «Менеджмент» _____

ОПП _____

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник від ЗВО:

доцент кафедри менеджменту, логістики та інновацій
_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рекомендована кількість балів _____

Кількість балів з урахуванням захисту _____

Національна шкала _____. Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

Зразок титульної сторінки звіту з науково-дослідної практики

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, ЛОГІСТИКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ЗВІТ
з науково-дослідної практики

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу
групи _____
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньо-професійної програми _____

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту,
логістики та інновацій ХНЕУ ім. С. Кузнеця

(посада, вчене звання, науковий ступінь)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

Зразок титульної сторінки звіту з переддипломної практики

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, ЛОГІСТИКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ЗВІТ

з переддипломної практики

Керівник від бази практики:

(посада, підрозділ, прізвище та ініціали)

Рекомендована кількість балів _____

(підпис)

МП

Студента(ки) 4 курсу _____

групи _____

спеціальності 073 «Менеджмент»

ОПП _____

(прізвище та ініціали)

Керівник від ЗВО:

доцент кафедри менеджменту, логістики
та інновацій,

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рекомендована кількість балів _____

Кількість балів з урахуванням захисту

Національна шкала _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

Зміст

Вступ.....	3
Загальні положення	8
Виробнича практика.....	10
Науково-дослідна практика	24
Переддипломна практика.....	26
Додатки.....	37

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Наскрізна програма практики
для студентів спеціальності
073 «Менеджмент»
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Самойленко** Вікторія Вікторівна
Сігаєва Тетяна Євгеніївна

Відповідальний за видання *О. М. Ястремська*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2022 р. Поз. № 66 ЕВ. Обсяг 41 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*